

УДК 94:323.28(477.83-21)

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/52-1-3>

Антоніна БОЙЧУК,

orcid.org/0000-0001-5401-8343

наукова співробітниця Науково-дослідного сектору

Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка

(Дрогобич, Львівська область, Україна) assotobile@dspu.edu.ua

Вікторія МАЗУРИК,

orcid.org/0000-0003-3705-1314

співробітниця Науково-дослідного сектору

Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка

(Дрогобич, Львівська область, Україна) mazuryk_viktoria@ukr.net

Микола ГАЛІВ,

orcid.org/0000-0001-7068-3124

доктор педагогічних наук,

професор кафедри історії України

Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка

(Дрогобич, Львівська область, Україна) halivm@yahoo.com

ПОЛІТИКА ПАМ'ЯТІ ЩОДО СТАЛІНСЬКИХ РЕПРЕСІЙ НА ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ: ЗАГАЛЬНОУКРАЇНСЬКИЙ ТА РЕГІОНАЛЬНИЙ ВИМІРИ (2005–2021)

У статті з'ясовують напрями і акценти політики пам'яті щодо сталінських репресій на західноукраїнських землях, яка реалізовувалася загальдержавними та регіональними (місцевими) органами влади, інституціями у 2005–2021 рр. Методологія дослідження спирається на принципи історизму, науковості, авторської об'єктивності, застосування історико-генетичного, історико-системного, джерелознавчих методів. Наукова новизна полягає в тому, що уперше здійснено аналіз загальнодержавного та регіонального (локального вимірів) політики пам'яті щодо сталінських репресій на західноукраїнських землях, які відбувалися у 1939–1953 рр. У результаті дослідження встановлено, що політика пам'яті щодо сталінських репресій на західноукраїнських землях реалізовувалася загальдержавними та регіональними (місцевими) органами влади, інституціями, громадськими організаціями у 2005–2021 рр. децю непослідовно і незлагоджено. На загальнодержавному урівні вона частіше залежала від політичного моменту та наявності фінансових можливостей. Безумовно, значним здобутком у цій площині було утворення Українського інституту національної пам'яті (2006), діяльність якого зосереджується, зокрема і на формуванні історичної пам'яті що сталінських репресій в західних областях України. На місцевому рівні зазначена політика здійснювалася більш послідовно й досягла значних успіхів, проявом чого стало утворення музеїв (музейно-меморіальних комплексів), побудова пам'ятників, пам'ятних знаків, встановлення меморіальних таблиць, проведення комеморативних практик. Вважаємо, що державним установ загальноукраїнського рівня спільно з місцевими органами влади у західних областях України, громадськими організаціями, активістами, істориками, краєзнавцями, слід напрацювати програму конструювання та реалізації політики пам'яті щодо сталінських репресій на західноукраїнських землях у 1939–1953 рр.

Ключові слова: *політика пам'яті, сталінські репресії, західноукраїнські землі, музейно-меморіальні комплекси, Український інститут національної пам'яті.*

Antonina BOYCHUK,
 orcid.org/0000-0001-5401-8343
 Researcher of the Research Sector
 Ivan Franko Drohobych State Pedagogical University
 (Drohobych, Lviv region, Ukraine) accomobile@dspu.edu.ua

Victoriia MAZURYK,
 orcid.org/0000-0003-3705-1314
 Researcher of the Research Sector
 Ivan Franko Drohobych State Pedagogical University
 (Drohobych, Lviv region, Ukraine) mazuryk_viktoria@ukr.net

Mykola HALIV,
 orcid.org/0000-0001-7068-3124
 Doctor of Pedagogical Sciences,
 Professor at the History of Ukraine Department
 Ivan Franko Drohobych State Pedagogical University
 (Drohobych, Lviv region, Ukraine) halivm@yahoo.com

THE POLICY OF MEMORY ON STALIN'S REPRESSION IN WESTERN UKRAINIAN LANDS: ALL-UKRAINIAN AND REGIONAL DIMENSIONS (2005–2021)

The article clarifies the directions and emphases of the policy of memory of Stalin's repressions in Western Ukraine, which was implemented by national and regional (local) authorities, institutions in 2005–2021. The research methodology is based on the principles of historicism, science, author's opinion, efficiency, application of biographical approach, historical-genetic, historical-systemic, source studies methods. The scientific novelty is that for the first time the analysis of national and regional (local dimensions) policy of memory against Stalin's repressions in the western Ukrainian lands, which took place in 1939–1953. in the western Ukrainian lands was implemented by national and regional (local) authorities, institutions, public organizations in 2005–2021. somewhat inconsistent and incoherent. At the national level, it often depended on the political moment and the availability of financial opportunities. Undoubtedly, a significant achievement in this area was the establishment of the Ukrainian Institute of National Memory (2006), whose activities focus, in particular, on the formation of historical memory of Stalin's repressions in the western regions of Ukraine. At the local level, this policy was implemented more consistently and achieved significant success, as evidenced by the formation of museums (museum-memorial complexes), construction of monuments, memorials, installation of memorial plaques, commemorative practices. We believe that state institutions of the all-Ukrainian level together with local authorities in the western regions of Ukraine, public organizations, activists, historians, local historians should develop a program of constructing and implementing a policy of memory of Stalin's repressions in Western Ukraine in 1939–1953.

Key words: politics of memory, Stalinist repressions, western Ukrainian lands, museum-memorial complexes, Ukrainian Institute of National Memory.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку української державності першочерговою необхідністю набуває потреба формування виваженої політики пам'яті української держави, яка б, з одного боку, згладжувала суперечності в історичній пам'яті населення, а з іншого – зміцнювала національно-державницьку ідею України, демонструвала консолідовану позицію політичної та інтелектуальної еліти щодо оцінок складних подій середини ХХ ст., зокрема періоду насильницької радянської західних областей 1939–1953 рр. Цей період позначився застосуванням радянськими властями масових репресій щодо місцевого населення, передовсім з метою придушення широкого українського визвольного руху на західних землях України. Упродовж усіх років незалежності України формувалася (інколи доволі спонтанно)

політика пам'яті щодо сталінських репресій на західноукраїнських землях, яка набула певної послідовності і спрямованості з приходом до влади Президента В. Ющенка. Власне здобутки і недоліки цієї політики потребують окремого наукового аналізу.

Аналіз останніх досліджень. Реалізацію політики пам'яті державними органами України аналізували С. Асатуров, В. Бабка, В. Гриневич, О. Калішук, Г. Касьянов, А. Киридон, А. Мартинов, В. Солдатенко, Л. Стрільчук, Л. Хахула та інші історики й політологи. Однак серед останніх праць у цій царині, які прямо стосуються нашого дослідження, є декілька монографій, виданих за редакцією В. Ільницького, М. Галіва, М. Литвина (Репресії, 2019; Політика пам'яті, 2021; Радянські репресії, 2022; Stalin's repressions, 2022). Ціка-

вою для нашого дослідження є стаття В. Середи та О. Мазурика (Середа, Мазурик, 2013), в якій окреслено загальнонаціональний та регіональний рівні політики пам'яті в Україні до 2013 р. Аналіз історіографії дає підстави стверджувати, що сучасна політика пам'яті щодо сталінських репресій на західноукраїнських землях потребує подальших досліджень.

Мета статті – проаналізувати політику пам'яті щодо сталінських репресій на західноукраїнських землях, яка реалізовувалася загальнодержавними та регіональними (місцевими) органами влади, інституціями у 2005–2021 рр.

Виклад основного матеріалу. Першочерговим об'єктом політики пам'яті, як відомо, є історична пам'ять певного суспільства. Історична пам'ять – здатність людської свідомості відтворити минуле. Певним чином вона формується стихійно й є проявом колективної свідомості. Водночас історична пам'ять – результат діяльності держави. Саме остання зазвичай створює механізми контролю історичної пам'яті та є інституцією, що значною мірою впливає на неї. Політика держави в царині збереження історичної пам'яті є політикою пам'яті (Іванюк, Мохнатюк, 2019: 7).

У підготовленому співробітниками Українського інституту національної пам'яті термінологічному словнику-довіднику подано такі визначення. Меморіальна політика – складова системної і послідовної державної політики в ділянці формування історичної та національної пам'яті. Політика пам'яті – дійсний простір творення нових політичних відносин на основі трактування та репрезентації суспільного минулого; складна взаємодія ряду суб'єктів, націлена на підтримку або перегляд окремих елементів суспільної пам'яті; сукупність дій, покликаних до погодження та взаємного прийняття різних інтересів у сфері інтерпретації минулого. Державна політика пам'яті – важлива складова політичної діяльності (гуманітарної політики) держави; сукупність унормованих у концептуальному й правовому відношеннях принципів, методів та конкретних державних і суспільно-політичних заходів з використання (урахування) інформації про історичне минуле в процесах державного (національно-державного) будівництва й соціокультурного відтворення політичної нації (Бабка, 2018: 202).

Як відзначає А. Киридон, політика пам'яті: 1) стосується передусім інтерпретації минулого; 2) вибудовується з огляду на конкретні внутрішні та зовнішні чинники функціонування держави та характер політичної влади; 3) є важливою складовою державної гуманітарної стратегії; 4)

характеризується актуалізацією та вибірковістю, акцентує увагу на одних подіях, героях, місцях, ігноруючи інші (Киридон, 2016: 129). На думку дослідниці, базовими принципами вибудови образів-спогадів при конструюванні політики пам'яті є травма / трагедія та триумф. Травмуючий образ минулого концептуалізує політику пам'яті держави, водночас триумф – героїзує її. Особливо жахливі сторінки минулого потрапляють в зону «змови мовчання» (колективна пам'ять намагається не згадувати те, що травмувало її найбільш чітко). Однак політика пам'яті актуалізує ці зони для того, щоб «Ніколи знову!». Посередництвом політики пам'яті відбувається трансляція історичного досвіду, іноді гостро травматичного (Киридон, 2016: 130).

Відомо, що простір історичної пам'яті консолідує людей тільки у стабільних суспільствах зі сформованими ціннісними установками. У поляризованих соціумах – це зона ризиків, які не завжди легко пояснити, а ще важче передбачити. Адже немає єдиної історичної пам'яті навіть в невеликих соціумах (Миклашук, 2020: 164). Ситуація з історичною пам'яттю щодо сталінських репресій в західних областях України ускладнюється тим, що об'єктами репресій часто ставали учасники українського визвольного руху, вояки УПА, члени ОУН, їхні родичі тощо. А відтак історична пам'ять щодо радянських репресій тісно переплетена з історичною пам'яттю щодо подій і учасників антирадянської боротьби на західних землях України у середині ХХ ст.

З приводу українського визвольного руху середини ХХ ст. в незалежній Україні тривали «війни пам'яті». Дослідники С. Асатуров та Ю. Мартинов зазначають, що «війни пам'ятей» є різновидом конфліктів пам'ятей; зіткненням інтересів окремих груп спільноти чи спільнот на ґрунті різних інтерпретацій образів минулого. Здебільшого «війни пам'ятей» виникають у суспільствах, які зазнали травматичного досвіду, конструюються насиллям і травмою, репрезентованими в минулому. Ускладнює ситуацію накладання старих і нових індивідуальних та колективних травм пам'яті. Внаслідок такого проникнення формується складна спільнота з високим імперативом обов'язку пам'ятати. «Якби минуле було тільки історією, воно б не боліло» (Асатуров, Мартинов, 2020: 59), – слушно зазначають учені.

Характеризуючи політику пам'яті загальнодержавного рівня щодо сталінських репресій у західних областях України, відзначимо, що вона почала набувати виразних форм у роки президентства В. Ющенка. Щоправда, як відзначив В. Бабка,

фактично кожен рік президентства В. Ющенка визначався своєю провідною тематикою політики пам'яті: 2005–2006 рр. – українсько-польське примирення; 2006 р. – створення Українського інституту національної пам'яті; 2007 р. – 65-річчя заснування УПА, посмертне присвоєння звання Героя України Р. Шухевичу, Музей радянської окупації України; 2008 р. – 75-а річниця Голодомору; 2009 р. – вшанування пам'яті гетьмана І. Мазепи та жертв Батуринаської трагедії (Бабка, 2016: 108).

Якісно новим кроком державної меморіальної політики, що ознаменував її інституціоналізацію, стало утворення в 2006 р. Українського інституту національної пам'яті (УІНП), який був заснований за прикладом польського та словацького Інститутів національної пам'яті. Подібні установи існують також у Чехії, Румунії, Болгарії, країнах Балтії. Схожою рисою між новоствореним українським та європейськими інститутами було акцентування уваги на вивченні радянського періоду. Однак, європейські аналоги мали набагато ширший спектр завдань і засобів реалізації. Наприклад, польському інституту належать функції архіву, слідства, люстрації та публічної освіти (Бабка, 2016: 108).

За постановою Кабміну «Про утворення Українського інституту національної пам'яті» українська установа отримала статус центрального органу виконавчої влади і мала виконувати такі функції: посилення уваги суспільства до власної історії, поширення об'єктивної інформації про неї в Україні та світі; реалізація державної політики та координація діяльності у сфері відновлення та збереження національної пам'яті Українського народу; забезпечення всебічного вивчення етапів боротьби за відновлення державності України у ХХ столітті, історичного минулого Українського народу, в тому числі усіх форм репресій; здійснення комплексу заходів з увічнення пам'яті жертв голодоморів та політичних репресій, учасників національно-визвольної боротьби (Бабка, 2016: 108–109).

Однак діяльність УІНП у перші роки свого існування сфокусувалася на вивченні переважно трьох основних сюжетів: Голодомору, масових репресій та діяльності ОУН і УПА. Ці символи, на думку В. Бабки, виступали альтернативою російським спробам реабілітації Сталіна та відновлення міфології німецько-радянської війни (Бабка, 2016: 109). Вивчення і увічнення пам'яті щодо масових репресій здійснювалася УІНП переважно навколо ключових подій і місць пам'яті: перші пов'язувалися з Великим терором 1937 – 1938 рр., до переліку других увійшов насамперед

Національний історико-меморіальний заповідник «Биківнянські могили».

Услід за С. Асатуровим та А. Мартиновим відзначимо, що місця пам'яті – це місця, в яких суспільство добровільно збирає ті спогади, які для нього є важливою і невід'ємною частиною свого індивідуального вигляду. Місця пам'яті постають у трьох вимірах – матеріальному, символічному, функціональному. Об'єкт стає «місцем пам'яті», коли уникає забуття, коли він викликає емоції певної спільноти. Відбувається повернення пам'яті під контроль істориків, коли минуле стає непередбачуваним і занадто залежним від імперативів сьогодення (Асатуров, Мартинов, 2020: 62).

Відзначимо, що у перші роки діяльності УІНП запропонував Кабінету Міністрів Закону «Про український визвольний рух», планував розробити закон про визнання комуністичного і нацистського геноцидів щодо українського народу (Бабка, 2016: 110). Важливим інструментом інституціоналізації національної пам'яті став Музей радянської окупації України (2007), започаткований ще 2001 р. київською міською організацією Товариства Меморіал імені В. Стуса. Зауважимо, що музеї з аналогічними назвами раніше були відкриті в країнах Балтії та в Грузії (Бабка, 2016: 112).

Дослідник В. Бабка, навів перелік подій-символів, що були представлені в період президентства В. Ющенка як частина національного мартиролога, серед них відзначив і насильницьку радянізацію Західної України (Бабка, 2016: 119). Безсумнівним здобутком у реалізації політики пам'яті державними органами влади стало утворення Національного музею-меморіалу жертв окупаційних режимів «Тюрма на Лонцького» у Львові (2009). Історикня О. Каліщук наголосила на задекларованій візії музею як унікального місця пам'яті «всеєвропейського значення, що показує взаємозв'язок між трагедією Західної України та решти території України в період репресивної діяльності окупаційних режимів, зв'язок з трагедіями інших народів та країн, що потрапили під тоталітарні режими» (Репресії, 2019: 231).

У 2010–2014 рр. органи державної влади найвищого рівня не проводили заходів, спрямованих на конструювання пам'яті щодо сталінських репресій на західних землях України. Цю функцію виконували органи місцевого самоврядування та громадські організації. Після Революції Гідності процеси загальнодержавного масштабу знову актуалізувалися. УІНП у 2016 р. напрацював проект Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про реабілітацію жертв політичних репресій на Україні» (нова редакція). На

виконання Закону України «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки» УІНП у січні 2016 р. направив до Верховної Ради рекомендації щодо перейменування населених пунктів та районів України. Рішенням Уряду наприкінці 2016 р. року створено Галузевий державний архів Українського інституту національної пам'яті (Звіт УІНП, 2016). У 2017 р. УІНП спільно із народними депутатами України розробив проект Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення процедури реабілітації жертв репресій комуністичного тоталітарного режиму 1917–1991 років» з метою вдосконалення процедури реабілітації та відновлення історичної справедливості щодо осіб, репресованих злочинним комуністичним тоталітарним режимом (закон було прийнято у березні 2018 р.). До річниці масової депортації населення Західної України «Операція Запад» УІНП виготовив і поширив тематичну інфографіку (Звіт УІНП, 2017). У березні 2021 р., до 75-ї річниці Львівського псевдособору 1946 року, УІНП розмістив на Контрактовій площі Києва інформаційно-просвітницькі стенди про спробу радянської влади ліквідувати Українську греко-католицьку церкву, репресії проти її духовенства і вірних, а також протистояння насиллю влади та особливості виживання в умовах підпілля. Вулична виставка була створена на основі матеріалів Інституту історії церкви Українського Католицького Університету та представила спомини очевидців й активних учасників підпілля, зібрані упродовж 1992–2020 років, документи державних архівів, фотографії з приватних збірок (Звіт УІНП, 2021).

Важливо, що УІНП активно проводить пошукові роботи останків жертв сталінських репресій в західних областях України. Так, у вересні 2020 р. такі роботи проведені біля м. Костопіль Рівненської області, в результаті яких виявлене масове місце поховання воїнів УПА та жертв політичних репресій (Звіт УІНП, 2020). Наступного року здійснено ексгумацію цих 25 останків жертв політичних репресій і проведено їх перепоховання (Звіт УІНП, 2021).

Ведучи мову про регіональний (місцевий) рівень політики пам'яті щодо сталінських репресій на західних теренах України, підтвердимо слушне зауваження В. Середи та О. Мазурика: історична політика не може бути нав'язана прямо чи виключно державною владою. Центральний уряд пропонує певні ініціативи, а місцеві громади мають свободу їх відхилити. І навпаки, місцеві

спільноти часто висувують пропозиції стосовно того, що саме слід відзначати, і їх пропозиції можуть включати до державних чи міських планів розвитку (Середа, Мазурик, 2013: 103).

Значно більш активною у сфері конструювання та реалізації політики пам'яті щодо жертв сталінських репресій були місцеві органи самоврядування та громадські організації в західних областях України. Пам'ятники, меморіальні таблиці, щорічні заходи, присвячені пам'яті жертвам сталінського режиму у західній Україні, особливо 1941 р., були ініційовані, встановлені і проведені саме завдяки місцевим адміністративним та громадським ресурсам. Важливе значення набув «музейний рух», поштовхом до якого послужило утворення вже згаданого Національного музею-меморіалу жертв окупаційних режимів «Тюрма на Лонцького» у Львові.

Для прикладу, ще у 2005 р. в Стрию території колишньої тюрми утворено меморіальний комплекс «Борцям за волю України». За австрійської та польської влади тут тримали в ув'язненні представників різних національностей, а часи комуністичної окупації позначені вбивством тисяч українських патріотів (Мандрик, 2005). У 2012–2013 рр. у Дрогобичі відкрили меморіальний комплекс жертв комуністичного тоталітарного режиму 1939–1941 рр. та наступних років – меморіальний музейний комплекс «Тюрма на Стрийській», який є частиною музею «Дрогобиччина» (Політика пам'яті, 2021: 410–412; Галів, Бойчук, Михаць, 2021: 347–348). Ще одним із музеїв цього типу є меморіальний музей національно-визвольного руху «Калуська в'язниця», створений 2013 р. з ініціативи місцевої організації товариства «Меморіал». В'язничні камери колишньої калуської тюрми НКВС-КДБ розміщувалися у підвалі Центру науково-технічної творчості учнівської молоді, де 1946–1950 рр. базувався гарнізон, а саме приміщення використовували як тюрму до 1956 р. На відміну від багатьох подібних місць у Західній Україні тут комуністи сліди своїх злочинів не замітали. У 2013 р. Калуська міська рада ухвалила рішення про створення музею у структурі Музейно-виставкового центру. 2015 р. розпочали ремонтні роботи у в'язничному корпусі, а наприкінці того ж року він був відкритий для відвідувачів. 2017 р. приміщення колишнього центру науково-технічної творчості повністю передали під меморіальний музей «Калуська в'язниця» (Репресії, 2019: 242).

У Дем'яновому Лазі біля Івано-Франківська ще з початку 1990-х рр. почали робити кроки щодо заснування меморіального комплексу, який уро-

чисто відкрили лише у жовтні 2009 р. Як зауважила О. Каліщук, і музей-меморіал окупаційних режимів «Тюрма на Лонцького» у Львові, і Меморіальний комплекс «Дем'янів Лаз» в Івано-Франківську отримали статус національних, чим підкреслена їхня визначальна роль у конструюванні новочасної політики пам'яті (Репресії, 2019: 246, 250). З 2010 р. у смт. Щирець (Пустомитівський р-н Львівської обл.) заснували Музей пам'яті жертв сталінських репресій, який 2012 р. отримав статус музейно-меморіального комплексу. Існує й проєкт меморіального комплексу «Біль Саліни» на теренах Старосамбірщини на Львівщині (на місці знищення працівниками НКВД приблизно 3600 людей) (Репресії, 2019: 251, 253).

Пам'ять про жертви сталінських репресій, зокрема злочини НКВД влітку 1941 р., придушення українського визвольного руху, депортаційні акції (зокрема, операція «Захід» у 1947 р.) стала невід'ємною частиною історичної пам'яті населення західної України. О. Каліщук вважає, що її повернення наклалося на декілька важливих суспільних процесів. По-перше, розрахунку із тоталітарним та колоніальним минулим, яке неминуче потребує усвідомлення розмірів тих втрат, яких завдав українському суспільству комуністичний режим. По-друге, процесів націє- та державотворення, які неможливі без відповідної історичної парадигми. По-третє, повернення та відновлення загальнолюдських та загальнохристиянських цінностей, адже пам'ятання про своїх предків, належне поховання тлінних останків невинних жертв є обов'язком перед минулими і прийдешніми поколіннями. Не випадково на значній частині місць пам'яті сталінських репресій присутні християнські символи (хрест, янголи) (Репресії, 2019: 263).

Проведений нами аналіз конструювання місцевими органами влади та громадськістю політики пам'яті щодо сталінських репресій в західних областях України упрямлює важливу і не зовсім

позитивну тенденцію. Ідеться про не завжди дозоване адаптування шокуючих фактів до особливостей певної аудиторії, зважаючи на що, як зауважила А. Киридон, виникає реальна небезпека «перенесення провин» з одного суб'єкта на інший і виникнення на цій основі відчуттів національної ущемленості, «комплексу жертви», запрограмованості на поразку (Киридон, 2016: 127). Саме у цьому напрямі особливо необхідні зусилля і рекомендації з боку Українського інституту національної пам'яті. Вважаємо, що вони повинні містити, зокрема, пораду представляти у музейно-меморіальних комплексах історії людей, які пережили репресії, брали участь у визвольній боротьбі. Важливо у таких місцях пам'яті формувати пам'ять про боротьбу, відстоювання загальнолюдських цінностей людьми, які переслідувалися радянською репресивно-каральною машиною.

Висновки. Підсумовуючи, зазначимо, що політика пам'яті щодо сталінських репресій на західноукраїнських землях реалізовувалася загальнодержавними та регіональними (місцевими) органами влади, інституціями, громадськими організаціями у 2005–2021 рр. дещо непослідовно і незлагоджено. На загальнодержавному рівні вона часто залежала від політичного моменту та наявності фінансових можливостей. На місцевому рівні зазначена політика здійснювалася більш послідовно й досягла значних успіхів, проявом чого стало утворення музеїв (музейно-меморіальних комплексів), побудова пам'ятників, пам'ятних знаків, встановлення меморіальних таблиць, проведення регулярних комеморативних практик. Вважаємо, що державним установам загальноукраїнського рівня спільно з місцевими органами влади у західних областях України, громадськими організаціями, активістами, істориками, краєзнавцями слід напрацювати програму конструювання та реалізації політики пам'яті щодо сталінських репресій на західноукраїнських землях у 1939–1953 рр.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Асатуров С.К., Мартинов А.Ю. Соціальні інститути і колективна пам'ять. *Консолідуючий потенціал політики пам'яті: загальні закономірності та національні особливості: збірник наукових праць*. Київ: Державна установа «Інститут всесвітньої історії НАН України», 2020. С. 55–62.
2. Бабка В. Політика пам'яті: спроба теоретичного синтезу, моделі впровадження та роль у перехідному суспільстві. *Наукові записки ІТІЕНД ім.І.Ф.Куруса НАН України*. 2018. Вип. 6 (74). С. 201–215.
3. Бабка В.Л. *Історична пам'ять як фактор політичного впливу в незалежній Україні*. Дисертація...канд. політ. наук. Ніжин, 2016. 249 с.
4. Галів М., Бойчук А., Михаць Р. Політика пам'яті щодо радянських репресій у Дрогобичі (1991–2020 рр.): за матеріалами періодичних видань. *Проблеми гуманітарних наук: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія Історія*. 2021. Вип. 8/50. С. 334–363.
5. *Звіт Українського інституту національної пам'яті за 2016 р.* URL: <https://uinp.gov.ua/pro-institut/zvity/zvit-2016-rik>
6. *Звіт Українського інституту національної пам'яті за 2017 р.* URL: <https://uinp.gov.ua/pro-institut/zvity/zvit-2017-rik>

7. *Звіт Українського інституту національної пам'яті за 2020 р.* URL: <https://uinp.gov.ua/pro-institut/zvity/zvit-za-2020-rik>

8. *Звіт Українського інституту національної пам'яті за 2021 р.* URL: <https://uinp.gov.ua/pro-institut/zvity/zvit-za-2021-rik>

9. Іванюк О., Мохнатюк І. Осібні аспекти імперської політики пам'яті щодо Наддніпрянської України і Криму в ХІХ – на початку ХХ ст. *Київські історичні студії: науковий журнал*. 2019. № 2(9). С.6–11.

10. Киридон А. «Подолання минулого» в країнах Центрально-Східної Європи: основні тенденції. *Європейські історичні студії*. 2016. № 4. С. 126–143.

11. Мандрик М. *Стрийська Bastilija. Історія тюрми в місті Стрию*. Львів: Каменяр, 2005. 208 с.

12. Миклашук І.М. Політика пам'яті як інструмент становлення національних держав Балтії. *Консолідуючий потенціал політики пам'яті: загальні закономірності та національні особливості: збірник наукових праць*. Київ: Державна установа «Інститут всесвітньої історії НАН України», 2020. С. 158–166.

13. *Політика пам'яті в Україні щодо радянських репресій у західних областях (1939–1953): колективна монографія* / відп. ред.В. Ільницький. Львів–Торунь: Liha-Pres, 2021. 426 с.

14. *Радянські репресії у західних областях України (1939–1953): історія, особистості, пам'ять: колективна монографія* / відп. ред. В. Ільницький. Riga, Latvia: «Baltija Publishing», 2022. 374 с.

15. *Репресії радянського тоталітарного режиму на західних землях України (1939–1953): причини і наслідки, політика пам'яті* / за редакцією Василя Ільницького, Миколи Литвина та Миколи Галіва. Дрогобич; Херсон: Видавничий дім «Гельветика», 2019. 268 с.

16. Середа В., Мазурик О. Політика пам'яті в Україні: між загальнонаціональним та регіональними рівнями. *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна*. 2013. № 1045 (30). С. 101–109.

17. *Stalin's repressions against the population of the western regions of Ukraine (1939–1953): social and personal dimensions, politics of memory: Collective Monograph* / ed. V. Ilnytskyi. Riga, Latvia: “Baltija Publishing”, 2022. 224 p.

REFERENCES

1. Asaturov S.K., Martynov A. Yu. Sotsialni instytuty i kolektyvna pamiat [Social institutions and collective memory]. *Konsoliduiuchy potentsial polityky pamiat: zahalni zakonirnosti ta natsionalni osoblyvosti: zbirnyk naukovykh prats* [Consolidating the potential of memory policy: general patterns and national features: a collection of scientific papers]. Kyiv: Derzhavna ustanova “Instytut vsesvitnoi istorii NAN Ukrainy”, 2020. S. 55–62. [in Ukrainian].

2. Babka V. Polityka pamiat: sproba teoretychnoho syntezu, modeli vprovadzhenia ta rol u perekhidnomu suspilstvi [The politics of memory: an attempt at theoretical synthesis, models of implementation and the role in a transitional society]. *Naukovi zapysky IPIEND im.I.F.Kurusa NAN Ukrainy* [Scientific notes of I. F. Kurus IPINR of the National Academy of Sciences of Ukraine]. 2018. Vyp. 6 (74). С. 201–215. [in Ukrainian].

3. Babka V. L. *Istorychna pam'iat yak faktor politychnoho vplyvu v nezalezhnii Ukraini* [Historical memory as a factor of political influence in independent Ukraine]. Dysertatsiia... kand. polit. Nauk [Doctor's thesis]. Nizhyn, 2016. 249 s. [in Ukrainian].

4. Haliv M., Boichuk A., Mykhats R. Polityka pamiat shchodo radianskykh represii u Drohobychi (1991–2020 rr.): za materialamy periodychnykh vydan [The policy of memory of Soviet repression in Drohobych (1991–2020): based on periodicals]. *Problemy humanitarnykh nauk: zbirnyk naukovykh prats Drohobytskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Ivana Franka. Seriya Istoriia* [Problems of the humanities: a collection of scientific works of Ivan Franko Drohobych State Pedagogical University. History series]. 2021. Vyp. 8/50. S. 334–363. [in Ukrainian].

5. *Zvit Ukrainskoho instytutu natsionalnoi pamiat za 2016 r.* [Report of the Ukrainian Institute of National Memory for 2016]. URL: <https://uinp.gov.ua/pro-institut/zvity/zvit-2016-rik> [in Ukrainian].

6. *Zvit Ukrainskoho instytutu natsionalnoi pamiat za 2017 r.* [Report of the Ukrainian Institute of National Memory for 2017]. URL: <https://uinp.gov.ua/pro-institut/zvity/zvit-za-2017-rik> [in Ukrainian].

7. *Zvit Ukrainskoho instytutu natsionalnoi pamiat za 2020 r.* [Report of the Ukrainian Institute of National Memory for 2020]. URL: <https://uinp.gov.ua/pro-institut/zvity/zvit-za-2020-rik> [in Ukrainian].

8. *Zvit Ukrainskoho instytutu natsionalnoi pamiat za 2021 r.* [Report of the Ukrainian Institute of National Memory for 2021]. URL: <https://uinp.gov.ua/pro-institut/zvity/zvit-za-2021-rik> [in Ukrainian].

9. Ivaniuk O., Mokhnatiuk I. Osibni aspekty imperskoj polityky pamiat shchodo Naddniprianskoj Ukrainy i Krymu v ХІХ – на початку ХХ ст. [Some aspects of the imperial policy of memory for the Naddniprianska Ukraine and Crimea in the ХІХ – early ХХ centuries]. *Kyivski istorychni studii: naukovyi zhurnal* [Kyiv Historical Studies: Scientific Journal]. 2019. № 2(9). С.6–11. [in Ukrainian].

10. Kyrydon A. “Podolannia mynuloho” v krainakh Tsentralno-Skhidnoi Yevropy: osnovni tendentsii [“Overcoming the past” in Central and Eastern Europe: the main trends]. *Yevropeiski istorychni studii* [European historical studies]. 2016. № 4. S. 126–143. [in Ukrainian].

11. Мандрык М. *Стрийська Bastylia. Історія тюрми в місті Стрию* [Stryi Bastille. History of the prison in the city of Stryi]. Lviv: Kameniar, 2005. 208 s. [in Ukrainian].

12. Myklashchuk I. M. Polityka pamiat yak instrument stanovlennia natsionalnykh derzhav Baltii [The politics of memory as a tool for the formation of the Baltic nation-states]. *Konsoliduiuchy potentsial polityky pamiat: zahalni zakonirnosti ta natsionalni osoblyvosti: zbirnyk naukovykh prats* [Consolidating the potential of memory policy: general patterns and national features: a collection of scientific papers]. Kyiv: Derzhavna ustanova “Instytut vsesvitnoi istorii NAN Ukrainy”, 2020. S. 158–166. [in Ukrainian].

13. *Polityka pam'iaty v Ukraini shchodo radianskykh represii u zakhidnykh oblastiakh (1939–1953): kolektyvna monohrafiia* [The policy of memory in Ukraine on Soviet repression in the western regions (1939–1953): a collective monograph] / vidp. red. V. Ilnytskyi. Lviv–Torun: Liha-Pres, 2021. 426 s. [in Ukrainian].
14. *Radianski represii u zakhidnykh oblastiakh Ukrainy (1939–1953): istoriia, osobystosti, pamiat: kolektyvna monohrafiia* [Soviet repressions in the western regions of Ukraine (1939–1953): history, personalities, memory: a collective monograph] / vidp. red. V. Il-nytskyi. Riga, Latvia: “Baltija Publishing”, 2022. 374 s. [in Ukrainian].
15. *Represii radianskoho totalitarnoho rezhymu na zakhidnykh zemliakh Ukrainy (1939–1953): prychny i naslidky, polityka pamiaty* [Repressions of the Soviet totalitarian regime in the western lands of Ukraine (1939–1953): causes and consequences, politics of memory] / za redaktsiieiu Vasyliia Ilnytskoho, Mykoly Lytvyna ta Mykoly Haliva. Drohobych; Kherson: Vydavnychiy dim «Helvetyka», 2019. 268 s. [in Ukrainian].
16. Sereda V., Mazuryk O. Polityka pamiaty v Ukraini: mizh zahalnonatsionalnym ta rehionalnymy rivniamy [The policy of memory in Ukraine: between the national and regional levels]. *Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho universytetu imeni V.N. Karazina* [Bulletin of V.N. Karazin Kharkiv National University]. 2013. № 1045 (30). S. 101–109. [in Ukrainian].
17. *Stalin's repressions against the population of the western regions of Ukraine (1939–1953): social and personal dimensions, politics of memory: Collective Monograph* / ed. V. Ilnytskyi. Riga, Latvia: “Baltija Publish-ing”, 2022. 224 p.